

בראשית פרק מד

(יד) ויבא יהודה ו אחיו ו אחיו יוסף והוא עודנו שם ויפלו לפניו ארצה: (טו) ויאמר להם יוסף מה המעשה הזה אשר עשיתם הלוא ידעתם כי נחש ינחש איש אשר כמני: (טז) ויאמר יהודה מה נאמר לאדני מה נדבר ומה נצטדק האלהים מצא את עון עבדיך הנינו עבדים לאדני גם אנחנו גם אשר נמצא הגביע בידו: (יז) ויאמר חלילה לי מעשות זאת האיש אשר נמצא הגביע בידו הוא יהיה לי עבד ואתם עלו לשלום אל אביכם: פ (יח) ויגש אליו יהודה ויאמר בי אדני דבר נא עבדך דבר באדני אדני ואל יחר אפך בעבדך כי כמוך כפרעה: (יט) אדני שאל את עבדיך לאמר היש לכם אב או אח: (כ) ונאמר אל אדני יש לנו אב זקן וילד זקנים קטן ואחיו מת וינתר הוא לבדו לאמו ואביו אהבו: (כא) ונאמר אל עבדיך הורדהו אלי ואשימה עיני עליו: (כב) ונאמר אל אדני לא יוכל הנער לעזוב את אביו ועזב את אביו ומת: (כג) ונאמר אל עבדיך אם לא ירד אחיכם הקטן אתכם לא תספון לראות פני: (כד) ויהי כי עלינו אל עבדך אבי ונגד לו את דברי אדני: (כה) ויאמר אבינו שבו שברו לנו מעט אכל: (כו) ונאמר לא נוכל לרדת אם יש אחינו הקטן איתנו וירדנו כי לא נוכל לראות פני האיש ואחיו הקטן איננו איתנו: (כז) ויאמר עבדך אבי אלינו אתם ידעתם כי שנים ילדה לי אשתי: (כח) ויצא האחד מאתי ואמר אך טרף טרף ולא ראיתיו עד הנה: (כט) וילקחתם גם את זה מעם פני וקרהו אסון והורדתם את שיבתי ברעה שאלה: (ל) ועתה כבאי אל עבדך אבי והנער איננו איתנו ונפשו קשורה בנפשו: (לא) והיה כראותו כי אין הנער ומת והורידו עבדך את שיבת עבדך אבינו בלגון שאלה: (לב) כי עבדך ערב את הנער מעם אבי לאמר אם לא אביאנו אליך וחסאתי לאבי כל הימים: (לג) ועתה ישב נא עבדך תחת הנער עבד לאדני והנער יעל עם אחיו: (לד) כי איך אעלה אל אבי והנער איננו איתי פן ארעה ברע אשר ימצא את אבי:

רש"י

(יד) **עודנו שם** - שהיה ממתין להם: (טו) **הלא ידעתם כי נחש ינחש וגו'** - הלא ידעתם כי איש חשוב כמוני יודע לנחש ולדעת מדעת ומסבירא ובינה כי אתם גנבתם הגביע: (טז) **האלהים מצא** - יודעים אנו שלא סרחנו, אבל מאת הקדוש ברוך הוא נהיתה להביא לנו זאת. מצא בעל חוב מקום לגבות שטר חובו: **ומה נצטדק** - לשון צדק, וכן כל תיבה שתחלת יסודה צדי"י והיא באה לדבר בלשון מתפעל או נתפעל נותן טי"ית במקום תי"יו, ואינה נתנת לפני אות ראשונה של יסוד התיבה אלא באמצע אותיות העקר, כגון נצטדק מגזרת צדק, (דניאל ד ל) ויצטבע מגזרת צבע, (יהושע ט ד) ויצטירו מגזרת (משלי יג יז) ציר אמונים, (יהושע ט יב) הצטיידנו מגזרת (לעיל מב כה) צדה לדרך. ותיבה שתחלתה סמ"ך או שיי"ן כשהיא מתפעלת התי"ו מפרדת את אותיות העקר, כגון (קהלת יב ה) ויסתבל החבב, מגזרת סבל, (דניאל ז ח) מסתכל היות בקריאה, (מיכה ו טו) וישתמר חקות עמרי, מגזרת שמר, (ישעיה נט טו) וסר מרע משתולל, מגזרת איוב יב יז) ומולך יועצים שולל, (שמות ט יז) מסתולל בעמי, מגזרת (ירמיה יח טו) דרך לא סלולה: (יח) **ויגש אליו וגו'**. **דבר באדני אדני** - יכנסו דברי באדניך: **ואל יחר אפך** - מכאן אתה למד שדבר אליו קשות: **כי כמוך כפרעה** - חשוב אתה בעיני כמלך זה פשוטו. ומדרשו, סופך ללקות עליו בצרעת כמו שלקה פרעה על ידי זקנתי שרה על לילה אחת שעכבה. דבר אחר מה פרעה גוזר ואינו מקיים, מבטיח ואינו עושה, אף אתה כן, וכי זו היא שימת עין שאמרת לשום עינך עליו. דבר אחר כי כמוך כפרעה אם תקניטני אהרוג אותך ואת אדוניך: (יט) **אדני שאל את עבדו** - מתחלה בעלילה באת עליו, למה היה לך לשאול כל אלה, בתך היינו מבקשים, או אחותנו אתה מבקש, ואף על פי כן ונאמר אל אדוני, לא כחדנו ממך דבר: (כ) **ואחיו מת** - מפני היראה היה מוציא דבר שקר מפיו. אמר אם אומר לו שהוא קיים, יאמר הביאורו אצלי: **לבדו לאמו** - מאותו האם אין לו עוד אח: (כב) **ועזב את אביו ומת** - אם יעזוב את אביו דואגים אנו שמא ימות בדרך, שהרי אמו מתה בדרך: (כט) **וקרהו אסון** - שהשטן מקטרג בשעת הסכנה: **והורדתם את שיבתי וגו'** - עכשיו כשהוא אצלי אני מתנחם בו על אמו ועל אחיו, ואם ימות זה דומה עלי ששלתן מתו ביום אחד: (לא) **והיה כראותו כי אין הנער ומת** - אביו מצרתו: (לב) **כי עבדך ערב את הנער** - ואם תאמר למה אני נכנס לתגר יותר משאר אחי, הם כולם מבחוץ, אבל אני נתקשרתי בקשר חזק להיות מנודה בשני עולמות: (לג) **ישב נא עבדך וגו'** - לכל דבר אני מעולה ממנו, לגבורה, ולמלחמה, ולשמש:

בראשית פרק מה

(א) ולא יכל יוסף להתאפק לכל הנצבים עליו ויקרא הוציאו כל איש מעלי ולא עמד איש אתו בהתנדע יוסף אל אחיו: (ב) ויתן את קלו בבכי וישמעו מצרים וישמע בית פרעה: (ג) ויאמר יוסף אל אחיו אני יוסף העוד אבי חי ולא יכלו אחיו לענות אתו כי נבהלו מפניו: (ד) ויאמר יוסף אל אחיו גשו נא אלי ויגשו ויאמר אני יוסף אחיכם אשר מכרתם אתי מצרימה: (ה) ועתה אל תעצבו ואל יחר בעיניכם כי מכרתם אתי הנה כי למחיה שלחתי אלהים לפניכם: (ו) כי זה שנתים הרעב בקרב הארץ ועוד חמש שנים אשר אין חריש וקציר: (ז) וישלחתי אלהים לפניכם לשום לכם שארית בארץ ויהחיות לכם לפליטה גדלה: (ח) ועתה לא אתם שלחתם אתי הנה כי האלהים וישמיני לאב לפרעה ולאדון לכל ביתו ומשל בכל ארץ מצרים: (ט) מהרו ועלו אל אבי ואמרתם אליו פה אומר בנך יוסף שמיני אלהים לאדון לכל מצרים רדה אלי אל תעמד: (י) וישבת בארץ גשן והיית קרוב אלי אלה ויבניו ויבניו ויצאנך ויבקרך וכל אשר לך: (יא) וכלפליתי אתך שם כי עוד חמש שנים רעב פן תגורש אתה ובייתך וכל אשר לך: (יב) והנה עיניכם ראות ועיני אחי בנימין כי פי המדבר אליכם: (יג) והגדתם לאבי את כל כבודי במצרים ואת כל אשר ראיתם ומהרתם והורדתם את אבי הנה: (יד) ויפל על צווארי בנימין אחיו ויבך ויבנימו בכה על צווארו: (טו) וינשק לכל אחיו ויבך עליהם ואחרי כן דברו אחיו אתו:

רש"י

(א) **ולא יכול יוסף להתאפק לכל הנצבים** - לא היה יכול לסבול שיהיו מצרים נצבים עליו ושומעין שאחיו מתביישין בהודעו להם: (ב) **וישמע בית פרעה** - ביתו של פרעה, כלומר עבדיו ובני ביתו. ואין זה לשון בית ממש אלא כמו (תהלים קטו יב) בית ישראל, (מלכים א' יב כא) בית יהודה מיישינדי"א בלע"ז [בני הבית]: (ג) **נבהלו מפניו** - מפני הבושה: (ד) **גשו נא אלי** - ראה אותם נסוגים לאחוריהם, אמר עכשיו אחי נכלמים, קרא להם בלשון רכה ותחנונים, והראה להם שהוא מהול: (ה) **למחיה** - להיות לכם למחיה: (ו) **כי זה שנתים הרעב** - עברו משני הרעב: (ח) **לאב** - חבר ופטרון: (ט) **ועלו אל אבי** - ארץ ישראל גבוה מכל הארצות: (יא) **פן תורש** - דלמא תתמסכן, לשון (שמואל א' ב ז) מוריש ומעשיר: (יב) **והנה עיניכם רואות** - בכבודי, ושאני אחיכם, שהרי אני מהול ככם. ועוד כי פי המדבר אליכם בלשון הקודש: **ועיני אחי בנימין** - השהו את כולם יחד לומר שכשם שאין לי שנאה על בנימין אחי, שהרי לא היה במכירתך, כך אין בלבי שנאה עליכם: (יד) **ויפול על צווארי בנימין אחיו ויבך** - על שני מקדשות שעתידין להיות בחלקו של בנימין וסופן ליחרב: **ובנימין בכה על צווארו** - על משכן שילה שעתיד להיות בחלקו של יוסף וסופו ליחרב: (טו) **ואחרי כן** - מאחר שראוהו בוכה ולבו שלם עמהם: **דברו אחיו אתו** - שמתחלה היו בושים ממנו:

בראשית פרק לא פסוק מ

הִיִּיתִי בַיּוֹם אֶכְלָנִי חֶרֶב וְקָרַח בְּלִילָה וַתִּדַּד שְׁנַתִּי מֵעַיְנֵי:

רש"י

אכלני חרב - לשון (דברים ד כד) אש אוכלה: **וקרח** - כמו (תהלים קמו ז) משליך קרחו, תרגומו גלידא: **שנתי** - לשון שינה:

בראשית פרק לז

(כו) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל אֶחָיו מַה בָּצַע כִּי נִהְרַג אֶת אֶחָיו וְכִסְיוֹ אֶת דָּמוֹ: (כז) לָכוּ וְנִמְכְּרוּ לְיִשְׁמָעֵאלִים וַיְדַנּוּ אֶל תְּהִי בּוֹ כִּי אֶחָיו בְּשָׂרְנוּ הוּא וַיִּשְׁמְעוּ אֶחָיו:

רש"י

(כו) **מה בצע** - מה ממון, כתרגומו: **וכסיונו את דמו** - ונעלים את מיתתו: (כז) **וישמעו** - וקבילו מניה. וכל שמיעה שהיא קבלת דברים כגון זה וכגון (לעיל כח ז) וישמע יעקב אל אביו, (שמות כד ז) נעשה ונשמע, מתרגם נקבל, וכל שהוא שמיעת האוזן, כגון (בראשית ג ח) וישמעו את קול ה' אלהים מתהלך בגן, (שם כז ה) ורבקה שומעת, (שם לה כב) וישמע ישראל, (שמות טז יב) שמעתי את תלונות, כולן מתרגם ושמעו, ושמעת, ושמע, שמיע קדמי:

בראשית פרק מב

(יג) וַיֹּאמְרוּ שְׁנַיִם עָשָׂר עֶבְדֵיךָ אֲחִים אֲנַחְנוּ בְּנֵי אִישׁ אֶחָד בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וְהִנֵּה הִקְטַן אֶת אֲבִינוּ הַיּוֹם וְהֶאֱחָד אֵינָנוּ: ... (לו) וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יַעֲקֹב אֲבִיהֶם אֲתִי שְׁפַלְתֶּם יוֹסֵף אֵינָנוּ וְשָׁמְעוּן אֵינָנוּ וְאֵת בְּנֵימָן תִּקְחוּ עָלֵי הַיּוֹם כְּלָנָה: (לז) וַיֹּאמֶר רְאוּבֵן אֶל אֲבִיו לֵאמֹר אֶת שְׁנֵי בְנֵי תָמִית אִם לֹא אֲבִיאָנוּ אֵלֶיךָ תִּנָּה אֲתוֹ עַל יַדִּי וְאֲנִי אֲשִׁיבָנוּ אֵלֶיךָ: (לח) וַיֹּאמֶר לֹא יֵרֵד בְּנֵי עִמְכֶם כִּי אֶחָיו מֵת וְהוּא לְבַדּוֹ נִשְׁאָר וּיקְרָאָהוּ אָסוֹן בְּדָרְךָ אֲשֶׁר תֵּלְכוּ בָּהּ וְהוֹרְדְתֶם אֶת שִׁבְתִּי בִּיגוֹן שְׂאוּלָה:

רש"י

(יג) **ויאמרו שנים עשר עבדיך וגו'** - ובשביל אותו אחד שאיננו נתפזרו בעיר לבקשו: (לו) **אתי שכלתם** - מלמד שחשדן שמא הרגוהו או מכרוהו כיוסף: **שכלתם** - כל מי שבניו אבודים קרוי שכול: (לח) **לא ירד בני עמכם** - לא קבל דבריו של ראובן. אמר בכור שוטה הוא זה, הוא אומר להמית בניו, וכי בניו הם ולא בני:

בראשית פרק מג פסוק ח

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל יִשְׂרָאֵל אֲבִיו שְׁלַח הַנְּעַר אֲתִי וְנִקְוִימָה וְנִלְכָּה וְנִחְיָה וְלֹא נָמוֹת גַּם אֲנַחְנוּ גַם אַתָּה גַם טַפְנוּ:

רש"י

ונחיה - נצנצה בו רוח הקודש, על ידי הליכה זו תחי רוחך שנאמר (מה כז) ותחי רוח יעקב אביהם: **ולא נמות** - ברעב. בנימין ספק יתפש ספק לא יתפש, ואנו כלנו מתים ברעב אם לא נלך, מוטב שתניח את הספק ותתפוש את הודאי:

בראשית פרק מו פסוק כח

וְאֵת יְהוָה שְׁלַח לְפָנָיו אֶל יוֹסֵף לְהוֹרֹת לְפָנָיו לְשֹׁנָה וַיָּבֵאוּ אֶרְצָה גֹּשֶׁן:

רש"י

להורות לפניו - כתרגומו, לפניו לו מקום ולהורות האיך יתיישב בה: **לפניו** - קודם שיגיע לשם. ומדרש אגדה להורות לפניו לתקן לו בית תלמוד שמשם תצא הוראה:

פרי צדיק לפרשת ויגש

[א] **ויגש אליו יהודה וגו'**. להבין ענין הגשה זו אחר שכבר אמר יהודה מה נאמר לאדוני וגו', שהצדיק הדין על נפשו שכולם יהיו עבדים ואחרי זה כאשר הניח להם יוסף שרק מי שנמצא בידו יהיה עבד נגש בתוכחות גם על זה. ויש לומר בזה דהנה כאשר נמצא הגביע בידם והיה המשפט על פי דיניהם שיהיו כולם עבדים וכמו שאמרו בעצמם אשר ימצא וגו', וגם אנחנו נהיה לאדוני לעבדים אזי הרגיש יהודה בעצמו אשר המשפט צדק בא עליהם מן השמים לשלם להם כפי מדתם שמכרו את יוסף לעבד ועבור זה הצדיק על נפשו שיהיו כלם עבדים גם בנימין הגם שלא היה במכירתו, כי העולם נידון אחר רובו וכמו ראובן שלא היה גם כן במכירתו. והיה סבור שהוא משפט מהשם יתברך וכמו שאמר האלהים מצא וגו', אמנם כאשר אמר להם יוסף שרק בנימין יהיה עבד אז נתיישב יהודה בלבו שזה לא בא מצד עונש של המכירה. רק שזה בעצמו שנמכר יוסף לעבד מן השמים נסבה כדי שיתקיים על ידו גזרת בין הבתרים ועבדום ועינו אותם ודייקא על ידי יוסף מפני שהוא היה המובחר שבהם. וכמו שראו שהתאבל יעקב עליו ימים רבים שמזה הוכיחו שיוסף היה צדיק באמת. וסבר שלזה נבחר הוא להשלים בו העינוי. שכבר אמרנו שיעקב היה סבור שכבר נתקיים על ידו העבדות והעינוי שסבל אצל לבן וכמו שאמר הייתי ביום אכלני חורב וגו', ועל כן ביקש יעקב לישב בשלוה (ונת' וישב מא' א) והיה יהודה סבור שנבחר יוסף להשלים על ידו העבדות והעינוי. והנה עתה כאשר רוצה מושל מצרים שבנימין יהיה עבד דן יהודה מזה שבודאי יוסף מת כבר ועל כן נבחר בנימין מן השמים לקיום גזרת העבדות תחתיו. ובזה יונח מה שאמר כאן ואחיו מת והלא כבר אמרו והאחד איננו והגם שפירש"י שמפני היראה אמרו כן כדי שלא יאמר הביאהו אצלי אינו מובן שכבר אמרו והאחד איננו ומה יועיל אם לא ירצה להאמינם מה שאומרים שמת. גם מהיכן יביאוהו כיון שאמרו שאיננו ולא ידעו מקומו. ולפי דברינו אמר זה לדבר אמת כפי מה שדן בדעתו שכבר מת. ועל זה התחיל עתה להתמרמר מאד בנפשו מפני שגם על יוסף היה הוא עיקר הגורם לצער את אביו באבילות ועתה נוסף עוד שעל ידי הערבות שלו יגרום חלילה מיתה לאביו ועל כן נגש במרירות נפשו לבקש בתפלה שיתקבל הוא לעבד ויתקיים בו העבדות והעינוי והנער יעל עם אחיו. כי כל דברי יהודה היה נשמעים לכאן ולכאן שבפשוטו דיבר ליוסף והדברים הללו בעצמם היה כונתו לתפלה להשם יתברך בי אדני ידבר נא עבדך דבר באזני אדני וגו', הכל המכוון להשם יתברך אדני שאל וגו', שידע שכל המאורע מהשגחתו יתברך מה ששאל אותם ומה שצוה שיביאו את בנימין. וכעין מה שפירש הרמ"ע גבי נחמיה דכתיב ואתפלל אל אלהי השמים ואומר למלך וגו', שאף שלא מצינו שם שום תפלה רק הדברים שדיבר למלך היה כונתו בתפלה להשם יתברך. וכן בכאן היו דברי יהודה שאמר ליוסף במכוון להתפלל להשם יתברך.